

NOVA SAZNANJA O SPLITSKOM LAZARETU IZ NACRTA NAPOLIONA ERAUTA

UDK: 725.34 (497.5 Split)
Primljeno: 14. XI. 2005.
Stručni rad

Mr. sc. SNJEŽANA PEROJEVIĆ
Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Mediterranski centar za graditeljsko naslijeđe
Bosanska 4
21000 Split, HR

Zbog ekonomskog značenja splitskog Lazareta Venecija u XVII. stoljeću odlučuje utvrditi grad izgradnjom bastionskog sustava utvrda, usprkos nepovoljnom položaju s aspekta utvrđivanja. Te je nedostatke godine 1682. zabilježio Napolion Eraut u svom opisu Splita opremljenom crtežima. Prije izgradnje bastionskog prstena karavane s robom ulazile su izravno u Lazaret, smješten izvan gradskih zidina. Izgradnjom utvrda, koje su obuhvatile Lazaret, karavane su morale proći kroz grad, što je bilo veoma opasno, zbog mogućnosti izbijanje kužnih epidemija. Zbog toga je izgrađen prilazni gat prikazan na Erautovim crtežima. Ovdje se donosi grafička rekonstrukcija te dosad nepoznate faze u izgledu Lazareta i grada.

Ključne riječi: graditeljstvo, trgovina, zdravstvo

Povijest grada Splita obilježila su tri događaja, koja su ujedno bitno odredila i njegovu budućnost. Prvi je izgradnja palače umirovljenoga rimskog cara Dioklecijana u uvali na južnoj strani poluotoka blizu antičke Salone, početkom IV. stoljeća. Nakon propasti Salone u VII. stoljeću slijedi drugi događaj, prenošenje nadbiskupije i moći sv. Duje u Split. Sveti Duje postaje zaštitnikom novonastaloga grada, nastanjenog izbjeglim salonitanskim stanovništvom, koje pronalazi sigurnost među zidinama Palače. Treći je oživotvorenje vizionarske ideje Daniela Rodrige, Židova portugalskog podrijetla, o uspostavi trgovačkog pretovarilišta, skale, u Splitu, što je ima-

lo mnogostruke posljedice za grad. Rodriga velikim osobnim zalaganjem pokreće izgradnju skale na mjestu koje se prvi put spominje 28. listopada 1582. godine, u njegovu pismu, gdje stoji: “...*da mi se dade isplatiti ono šeststo dukata, koje sam ja nesretno uložio u zgradu podignutu na moru...*”¹ Lazaret se nadograđuje u nekoliko faza, a posljednja faza izgradnje, kada zauzima najveću površinu, završena je 1629. godine.² U sklopu Lazareta odvijaju se dvije, u to vrijeme neodvojive djelatnosti: trgovačka razmjena i zaštita od prijenosa kužne zaraze.

Split preuzima ulogu glavnog mjesta trgovačke razmjene između Osmanskog Carstva i Mletačke Republike, što predstavlja velik dio trgovine koja se tada odvija Mediteranom. Raste tako i značenje Splita za Veneciju, kako raste njegova važnost u tada promijenjenim trgovačkim putovima na kraju XVI. i osobito u prvoj polovini XVII. stoljeća, do izbijanja Kandijskog rata. Prema tadašnjim pravilima utvrđivanja grad je bio veoma nepovoljno smješten, pa je Innocentio Conti, autor kasnije izvedenog bastionskog sustava utvrda u Splitu, u jednom trenutku čak predlagao rušenje grada i preseljenje stanovništva.³ No, značenje Lazareta za venecijansku trgovinu pridonijelo je utvrđivanju grada⁴ te ga indirektno sačuvalo od turskog osvajanja.

O ulozi Lazareta u splitskoj povijesti i utjecaju na razvoj i opstanak grada njegovi stanovnici, osim stručnjaka, znaju malo. Sklop Lazareta je u svijesti današnjih građana Splita prisutan kao toponim za područje jugoistočno od Dioklecijanove palače. Negativan predznak donose sjećanja na zloglasni Zatvor sv. Roka, koji se smjestio u Lazaretu, kada je njegova izvorna funkcija zamrla, nazvan prema crkvi istoimenog sveca koja se nalazila u okviru sklopa.

Grafički podaci iz prošlosti neprocjenjiv su izvor za razumijevanje i rekonstruiranje izvornog izgleda neke građevine ili graditeljske cjeline. Njihova važnost je to veća kad se radi o objektima koji više ne postoje, pa su te ilustracije jedini pokazatelj izgleda tih objekata, što je slučaj i kod splitskog Lazareta. Ono što je problem kod korištenja takvih podataka jest njihova nepreciznost, budući da su izrađeni bez točnih geodetskih podloga i mjernih pomagala kakva se danas koriste za izradu preciznih snimaka. Ti

su crteži rezultat individualnog pristupa i umješnosti samog izrađivača pa je i njihova preciznost tome proporcionalna.⁵ Da bi se takvi podaci mogli korisno upotrijebiti, potrebno je izvršiti njihovu rektifikaciju, što podrazumijeva rekonstrukciju tlocrtnog ili prostornog prikaza nekog objekta ili građevinske cjeline u stvarnim mjerama i odnosima. Tako dobiven grafički prikaz polazište je za tumačenje određene građevine ili građevinske cjeline.

Taj je metodološki postupak detaljno razvio i prikazao Jerko Marasović na nekoliko primjera u svojoj disertacijskoj radnji *Prilog metodologiji obrade graditeljskog nasljeđa*. Time je ostvario značajan doprinos poznavanju nekadašnjeg izgleda Splita i njegovih dijelova, a te su nove spoznaje u nekim slučajevima rezultirale i obnovom objekata. U drugima, rektificiranje podataka iz prošlosti oživjelo je iščeznule gradnje. Primjerice, proučavanje i rektificiranje crteža Mortiera i Santinija te makete rta Bačvice u Splitu, koja se čuva u Museo storico navale u Veneciji, rezultirali su izradom studije *Prostorni razvoj rta Bačvice*.⁶ Izrađeni su tlocrtni i prostorni prikazi rektificiranih izvora te definiran pretpostavljeni izgled utvrde koja je u cijelosti nestala iz gradskog prostora. U jednom dijelu povijesti Splita činila je fortifikacijsku cjelinu s utvrdom Gripe i bastionskim prstenom oko grada te odigrala važnu ulogu u njegovu opstanku. Upravo zbog svog značenja za grad, slično kao i u slučaju Lazareta, vrijedno je, makar i virtualno, oživljavanje tih graditeljskih sklopova.

Upravo je to bio razlog da se rekonstruiranjem razvojnih faza njegove izgradnje i djelovanja u svojoj izvornoj funkciji dozove u sjećanje izgled i značenje te prevažne cjeline koja je svojim postojanjem gradu Splitu osigurala trajanje i očuvala ga od turske opsade u politički složenim okolnostima druge polovice XVII. stoljeća. Navedeno razdoblje odabrano je upravo zbog toga što je ranije samo djelomično obrađen razvoj ovog sklopa i njegovo značenje u povijesti grada. Danas je jedino moguće nagađati kakav bi bio razvoj Splita da je potpao pod tursku vlast i da nije bio sudionikom velike trgovine koja se odvijala u mediteranskom krugu. Građevni sklop Lazareta bio je značajnih proporcija u usporedbi s dimenzijama grada.

Bez vidljivih fizičkih ostataka, istraživanje prostornog razvoja moralo se temeljiti na nekolicini grafičkih izvora, fotografijama i mnoštvu pisane

povijesne građe, a upotpunjeno je nalazima djelomičnih ostataka zidova i temelja prilikom radova na kanalizacijskom kolektoru na splitskoj obali 1995./96. godine. Rezultati istraživanja prikazani su u tlocrtima i perspektivnim prikazima svake pojedine faze, od 1582. do 1682. godine.⁷

Povijesni prikazi splitskoga Lazareta korišteni u rekonstrukcijama njegovog izvornog izgleda mogu se podijeliti u tri skupine. Na jednim prikazani tlocrti Lazareta, većinom opremljeni tekstualnim opisom pojedinih prostora unutar sklopa; na drugima su detaljni nacrti pojedinih dijelova Lazareta, dok je na trećima Lazaret prikazan u kontekstu grada. Ovoj potonjoj skupini pripadaju crteži koje je izradio vojni inženjer Napolion Eraut 1682. godine.⁸ Obilazeći utvrđene gradove u posjedu Venecije, načinio je veći broj crteža tlocrta i veduta, a uz njih je priložio i tekstualni opis mjesta, oblika, položaja i obilježja svakog od njih. Među njima se nalaze i crteži Splita.

Eraut piše o Splitu kao o vrlo starom gradu, govori o caru Dioklecijanu, palači koju je dao sagraditi te o izbjeglom stanovništvu porušene Salone koje se u njoj smjestilo. Analizira i stanje utvrda, što mu je i bila osnovna zadaća. Za Split kaže kako bi bilo bolje da ga se nije utvrđivalo, jer su nove utvrde - misli na bastionski sustav - stiješnjene sa svih strana, budući da su okružene krunom uzvisina. Jedna od njih, Marjan, toliko strši da se s njega vide ljudi kako hodaju ulicama grada. To vrlo zorno dokazuje da se spomenuta Contijeva teza o nepovoljnom položaju grada s aspekta utvrđivanja pokazala točnom.

Potom Eraut opisuje splitsku luku kao lijepu i prostranu, u kojoj je smješten veoma udoban lazaret. Navodi da se u njemu provodi kontumacija roba koja stiže iz turskih zemalja u obilju. Potom se roba galijama prevozi u Veneciju, koja od toga izvlači veliku korist. Tako i Eraut ponavlja već poznatu činjenicu o značenju koje je Lazaret u Splitu imao za Veneciju. Ovom prilikom će se pozornost usmjeriti na nove podatke o Lazaretu, koji su dostupni pažljivim iščitavanjem Erautovih crteža i opisa.

Zidine Dioklecijanove palače, uz one izgrađene oko srednjovjekovnog proširenja grada na istok, pružale su dovoljnu zaštitu stanovništvu tijekom dugih stoljeća, gotovo sve do sredine XVII. stoljeća. Zaoštavanjem poli-

tičkih prilika i razvojem vojne tehnike pojavila se potreba za modernim načinom obrane. Završetak izgradnje Lazareta ujedno obilježava i početak intenzivnog utvrđivanja grada. U Split pristizu vojni stručnjaci koji analiziraju stanje i predlažu rješenja. Utvrđivanje Splita u XVII. stoljeću može se podijeliti na tri sustava:⁹ Magliev sustav pokrivenih putova započet 1648. godine, Gonzagin sustav tri *mezzalune* iz 1658. godine, te naposljetku bastionski sustav Innocentija Contija projektiran 1660., a završen desetak godina kasnije. Ovaj je potonji najviše utjecao na Lazaret. Zbog pogreške u projektu nije bilo moguće zatvoriti prsten bastiona kod Lazareta.¹⁰ Tom je prilikom srušen zapadni dio Lazareta, i to sjeverozapadna kula i prostorija uz nju. Na Santinijevu nacrtu grada iz 1666. godine taj je dio Lazareta još uvijek prikazan kao ruševina.

Iz godine 1669. je podatak¹¹ da je konačno završeno uređivanje Lazareta, koje je vjerojatno uključilo i obnovu porušenog dijela. Navedeni je dio obnovljen na način da je iznad krajnje sačuvane prostorije nadograđena kulica umjesto one srušene. Lazaret je i inače bio u lošem stanju budući da je korišten za smještaj vojske u vrijeme Kandijskog rata, a o temeljitoj obnovi svjedoči i natpis koji se nalazio na kapucinskoj kuli, gdje je postavljen 1671. godine.¹² Na Zavoreovu nacrtu¹³ prilikom projektiranja prenamjene Lazareta u zatvor nacrtan je presjek kroz istočni vanjski zid sklopa Lazareta i na njemu se vidi pojačanje zida. Ono je zasigurno izvedeno kako bi preuzelo pritisak mase zemljanog nasipa bastiona u kojem se sada našao taj dio Lazareta.

Čitav je Lazaret, zajedno s gradom, bio obuhvaćen utverdama, što je značilo izravnu opasnost za zdravlje stanovništva i sigurnost utvrđenoga grada o čemu detaljno izvještava generalni providur Dalmacije i Albanije Antonio Priuli 1670. godine.¹⁴ Ističe kako se ne može dopustiti da u naseljena mjesta ulaze robe koje su pod kontumacijom, kao i mnoštvo osoba u pratnji karavana, *persone straniere e barbare*.

Spomenuti Erautovi crteži Splita razlikuju se od ostalih u jednom detalju kojeg nema na poznatim prikazima Splita. Na južnoj strani Lazareta prikazan je gat na stupovima kojim se prilazi Lazaretu izvan kruga gradskih bedema, s morske strane, a označen je slovom "N" i opisan legendom

Ponte per dove s'introducono le Caravane - gat kojim prilaze karavane. Ta je konstrukcija zasigurno izgrađena upravo zbog razloga o kojima govori Priuli, te je omogućavala pristup lazaretu bez kontakta s gradom. U skladu sa zahtjevima sigurnosti bilo je potrebno onemogućiti nekontrolirani pristup, što je riješeno izgradnjom dvaju pokretnih mostova na oba kraja gata.

Na Erautovoj veduti, na istočnom kraju gata razabiru se elementi pokretnog mosta. Konstrukcija se sastojala od drvenih stupova i greda o koje je bio ovješten drveni pokretni most. Zakretanjem greda oko osi pri vrhu stupova most se podizao. Takva je konstrukcija pokretnog mosta tipična kod fortifikacijske arhitekture tog vremena.

Mostu se pristupalo iz građevnog sklopa na istočnom kraju. Sastojao se od dvorišta okruženog zidom sa dva objekta, na južnoj i istočnoj strani. U njega se ulazilo iz prostora na sjeveru koji je na planu prikazan točkastom linijom. Na zapadnoj strani dvorišta je pristup gatu na koji se spuštao spomenuti pokretni most s drvenoga gata.

Nisu dostupni pisani podaci o tom sklopu, no na temelju analize ovog plana kao i crteža splitske bazane, koja je na Erautovu tlocrtu označena slovom *T* i opisana kao *Stangade della Sanità*, moguće je pretpostaviti njegovu namjenu. Za to je potrebno rasvijetliti postupak koji se provodio prilikom dolaska pošiljki s robom iz krajeva potencijalno opasnih za prijenos kužne zaraze, bilo morem bilo kopnom.

Roba koja je stizala kopnenim putom karavanama, u slučaju da iz nekog razloga nije odmah mogla biti smještena u Lazaretu, privremeni je smještaj nalazila u bazani u kojoj bi gdjekad i prenoćila. Tada se provodio propisani postupak, vjerojatno sličan onom koji se odvijao u Glavnom zdravstvenom uredu na obali prilikom pristajanja galije s teretom:¹⁵ kapetan broda bi bez ikakva kontakta s drugim osobama bivao uveden u ograđeni prostor gdje bi kroz prozorčić predstavniku ureda predao potrebne dokumente te odgovarao na pitanja o podrijetlu robe, detaljima putovanja i zdravstvenom stanju putnika. Taj je prostor na nacrtu splitskog Zdravstvenog ureda označen slovom *D* kao - *Luoco per li Naviganti*, a sam ured slovom *C* - *Casin della Sanità*.

Bazana¹⁶ se sastojala od dvorišta, natkrivenog skladišta i kućice koja je pripadala Zdravstvenom uredu. Kućica je bila smještena izvan gabarita

dvorišta, ali vezana uz njega. Dvorište je bilo odijeljeno pregradom, *stangadom*, sa stupovima među kojima je podignut zidic visok nekoliko stopa.

Na Erautovu planu dvorište bazane prikazano je točkastom linijom, kako je nacrtan i prostor na sjeveru sklopa vezanog uz prilazni gat. Budući da se sklop sastojao od istovjetnog broja zgrada i sustava dvorišta te je bio vezan uz funkciju pristupa karavana, moguće je pretpostaviti da je njegova namjena bila slična onoj bazane. U tom bi slučaju južni objekt imao namjenu natkrivenog skladišta, a istočni Zdravstvenog ureda.

Proučavajući detalj crteža na kojem se vide morska vrata dijela Lazareta, do kojeg je vodio drveni gat, uočljivi su neki elementi pokraj i iznad tih vrata, označenih slovom "O" te opisanih legendom koja glasi *Porta & levador*¹⁷ *del d^o*. Elementi prikazani bočno uz vrata prikazuju dijelove pokretnog mosta. Njegova je konstrukcija morala biti smještena na postojećem gatu pred vratima, te se most spuštao na prilazni gat izgrađen u moru.

Ta su vrata tada bila glavni ulaz u Lazaret te su vjerojatno bila i na odgovarajući način obilježena. Poznato je da su se u sklopu Lazareta nalazili i mletački lavovi.¹⁸ Dva su reljefa s prikazom lava sačuvana i danas; onaj s kapucinske kule nalazi se u Arheološkome muzeju, a drugi u Muzeju grada Splita. Postoji mogućnost da se nalazio na jednoj od zgrada Lazareta.¹⁹

Pronađen je 1919. godine prilikom radova u blizini zgrade skladišta duhana koja je izgrađena upravo na mjestu južnog objekta dijela Lazareta u koji su ulazile karavane preko drvenog gata, te bi mogao pripadati reljefu nad vratima.

Ne raspolaže se podatkom kada gat je točno izgrađen. No, kako generalni providur Priuli 1670. godine govori o opasnosti prolaska karavana kroz naseljeno područje, budući da je Lazaret zajedno s gradom obuhvaćen u prsten baroknih utvrda, sigurno je da je izgrađen nakon toga. Nema ga više na Justerovu planu iz 1708. godine, ali ni na nacrtu Splita s kraja XVII. stoljeća²⁰ te se može pretpostaviti da je postojao dvadesetak godina i da je srušen već u posljednjem desetljeću XVII. stoljeća. Poznata je izloženost južnog pročelja Lazareta snažnim udarima valova. Za lošeg vremena prilaz karavane s mnoštvom životinja natovarenih robom morao je biti vrlo težak, a vjerojatno je došlo i do propadanja drvene konstrukcije gata te je u tom moguće tražiti razloge zbog kojih je nestao.

Osim promjene vanjskog izgleda u tom su razdoblju nastupile druge, značajnije promjene za Lazaret, koje su se ticale odvijanja trgovine.²¹ Kandijski rat koji je trajao od 1645 do 1669. godine bio je iznimno nepovoljan za Lazaret. Trgovina je zamrla, Lazaret je korišten za smještaj vojske i devastiran je. Dubrovačka Republika je to dakako iskoristila kako bi privukla trgovačke putove na sebe i preuzela primat koji je nekoć imala splitska skala. Razumljivo da se Venecija nije s tim mogla pomiriti te je pokušavala vratiti promet u svoje ruke. No on u Splitu više nikada nije postigao prijašnju razinu. Nakon Morejskog rata od 1684. do 1699. godine Venecija je proširila svoj teritorij, te nastojala skrenuti trgovačke tokove od Dubrovnika. Kako su se za vrijeme Kandijskog rata uhodali neki novi putovi, ona je to odlučila razriješiti na način da izgradi nove lazarete, na Neretvi za robu iz Hercegovine, a u Herceg-Novom za *narode Brda i Albanije*. Splitska je skala ostala za robu iz Bosne. Na taj je način Venecija zaista i uspjela vratiti trgovinu, ali je smanjila značenje splitskog pretovarilišta. Propašću Venecije krajem XVIII. stoljeća, u novom političkom okruženju, promijenile su se i trgovinske prilike te je grad imao više koristi od trgovine koja se odvijala preko Lazareta.

U XIX. je stoljeću započelo uklanjanje dijelova sklopa Lazareta, a na njihovu mjestu izgrađene su nove građevine u duhu arhitekture tog vremena. Cjelovitost silute sklopa nepovratno je poremećena. Umjesto većinom jednokatnih građevina izgrađene su višekatkice koje su dodatno zaklonile Dioklecijanovu palaču. U bombardiranju za Drugoga svjetskog rata čitavo to područje pretrpjelo je ozbiljna razaranja. Nakon rata Lazaret je u cijelosti uklonjen iz gradskog tkiva. Promjene u izgledu tog dijela grada, započete krajem XIX. stoljeća, a nastavljene poratnim rušenjem, stvorile su velik urbanistički problem u definiranju tog atraktivnog prostora pred samim južnim pročeljem Dioklecijanove palače. To je točka u kojoj se susreću i prelamaju različite funkcije i prostorni odnosi te povijesni slojevi. Rješenja ponuđena za njegovo artikuliranje često su tek na tragu pronalaženja primjerenog odgovora. Za redefiniranje ovog prostora, čini se, nedostaje smjelosti i cjelovitosti uvida u problematiku, kako predlagачa rješenja, tako i onih koji odlučuju koje je od njih prihvatljivo.

BILJEŠKE

- ¹ Viktor Morpurgo: *Daniel Rodriguez i osnivanje splitske skele u XVI stoljeću*, Starine, JAZU, Zagreb, 1962., knjiga 52, 227-228.
- ² Snježana Perojević: *Split - izgradnja lazareta*, magistarski rad, Zagreb, 2002.; Snježana Perojević: *Izgradnja lazareta u Splitu*, Prostor, Zagreb, 2002., br. 10, 2(24), 119-133.
- ³ Alessandra Sartori, *Spalato rinascimentale: la fortezza e la città dal sec. XV al sec. XVIII*, Venezia, 1986.-1987., vol. II, (diplomski rad), 124. Spis od 24. 05. 1660., relazione di Innocentio Conti: "Restringo in poche parole il mio parere e dico riverentissimamente che e necessario, o demolire Spalato, incominciando dal forte inutile alla città stando così, e per se stesso inutilissimo, come lontano dal mare, ma dico non sole le mura di Spalto, ma le case e trasportar la gente altrove."
- ⁴ *Mletačka uputstva i izvještaji*, JAZU, Zagreb, 1972., vol. 50, sv. VII, 134. Antonio Bernardo, relacija generalnog providura Dalmacije i Albanije, 20. 05. 1660: "... *Il signor Camillo... concepi particolar genio al mantenimento di questa piazza per molti relevantissimi riguardi, ma in particolare per piu sicuro sostentamento di città per l'utile che cava la repubblica in tempo di pace da una scalla...*"
- ⁵ Jerko Marasović: *Prilog metodologiji obrade graditeljskog nasljeđa*, disertacijska radnja, Split, 1977., 30-45.
- ⁶ Jerko Marasović, Katja Marasović, Vlasta Marčić, Snježana Perojević: *Prostorni razvoj rta Bačvice*, Zbornik radova Tomislava Marasovića, Split, 2002., 484-507.
- ⁷ S. Perojević, n. dj. (2). Precizno su definirani izgled i namjena prostora u okviru sklopa, etapnost njihove izgradnje, rastumačene su funkcionalne veze među dijelovima te obrađeni zdravstveni i financijski aspekt. Sudbina Lazareta u kasnijim razdobljima ukratko je prikazana budući da je već prije opisana u literaturi od strane drugih autora.
- ⁸ Alessandra Sartori, n. dj. (3). Crteži se pod naslovom "Raccolta di piante delle principali fortezze dello Stato Veneto fatte nel 1682" čuvaju u biblioteci Marcani u Veneciji, a djelomično su objavljeni u magistarskoj radnji i članku S. Perojević, n. dj. (2). Ovom prilikom se objavljuju u cijelosti.
- ⁹ Jerko Marasović: *Terzo sistema delle fortificazioni di Spalato nel XVII secolo*, Palmanova fortezza d'Europa 1593-1993, Venezia, 1993., 449-451.
- ¹⁰ Alessandra Sartori, n. dj. (3), 135. Dokument datiran 16. listopada 1662., relazione di Gregorio Findrici dei Cinque Savi "...Ma trovo un gran errore nel modello di legno, il qual li doi ing.ri Julio S. Svizzero, e un altro, che l'Ecc. Conte, ma hanno dato a questo posto una assai differente delineazione del poligono interiore di quello s'attrova la circonvallazione in nature... .. che e facil d'apprender, che il terminar col mezzo baluardo al lazaretto non ha potuto riuscire senza toccare. ..."
- ¹¹ Alessandra Sartori, n. dj. (3), 188. Dokument 4. listopada 1669., V Savi alla Mercanzia.
- ¹² Grga Novak: *Split u svjetskom prometu*, Split, 1923., 130.
- ¹³ Duško Kečkemet: *Prilozi opisu i povijesti splitskog lazareta*, Pomorski zbornik, Rijeka, 1975., br. 13, 387.
- ¹⁴ *Mletačke upute i izvještaji*, JAZU, Zagreb, 1977., vol. 51, sv. VIII, 24. Relacija generalnog providura Dalmacije i Albanije Antonija Priulija od 26. ožujka 1670. godine.

- ¹⁵ Jean Howard: *Histoire des principaux lazarets de l'Europe*, Paris, 1801., 57-64. Opisana je procedura koja se provodila u venecijanskom lazaretu.
- ¹⁶ Arsen Duplančić: *Splitska bazana i njena uloga u zaštiti zdravlja*, Acta historiae medicinae, stomatologiae, pharmaciae, medicinae veterinariae, Beograd, 1988., br. 1-2, 69-72.
- ¹⁷ Radi se o vratima i pokretnom mostu - *levador, levadore - ponte levatorio e la parte apribile del ponte levatorio*, (Ennio Cocina: *Pietre parole storia, Glossario della costruzione nelle fonti veneziane (secoli XV-XVIII)*), Venezia, 1988.)
- ¹⁸ Arsen Duplančić: *Mletački lavovi u Splitu*, Kulturna baština, Split, 1988., 18, 28-37.
- ¹⁹ A. Duplančić, n. dj. (18), 34.
- ²⁰ Arsen Duplančić: *Prinos dokumentaciji urbanističkog razvitka Splita od 17. do 19. stoljeća*, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, Zagreb, 1996., 20/1994.-21/1995., 143-153. Autor pretpostavlja da se spomenuti nacrt može vezati uz jedan drugi izrađen 1692. godine te ga smješta u posljednje desetljeće XVII. stoljeća.
- ²¹ G. Novak, n. dj. (12); Grga Novak, *Povijest Splita*, Split, 1961., knjiga II.

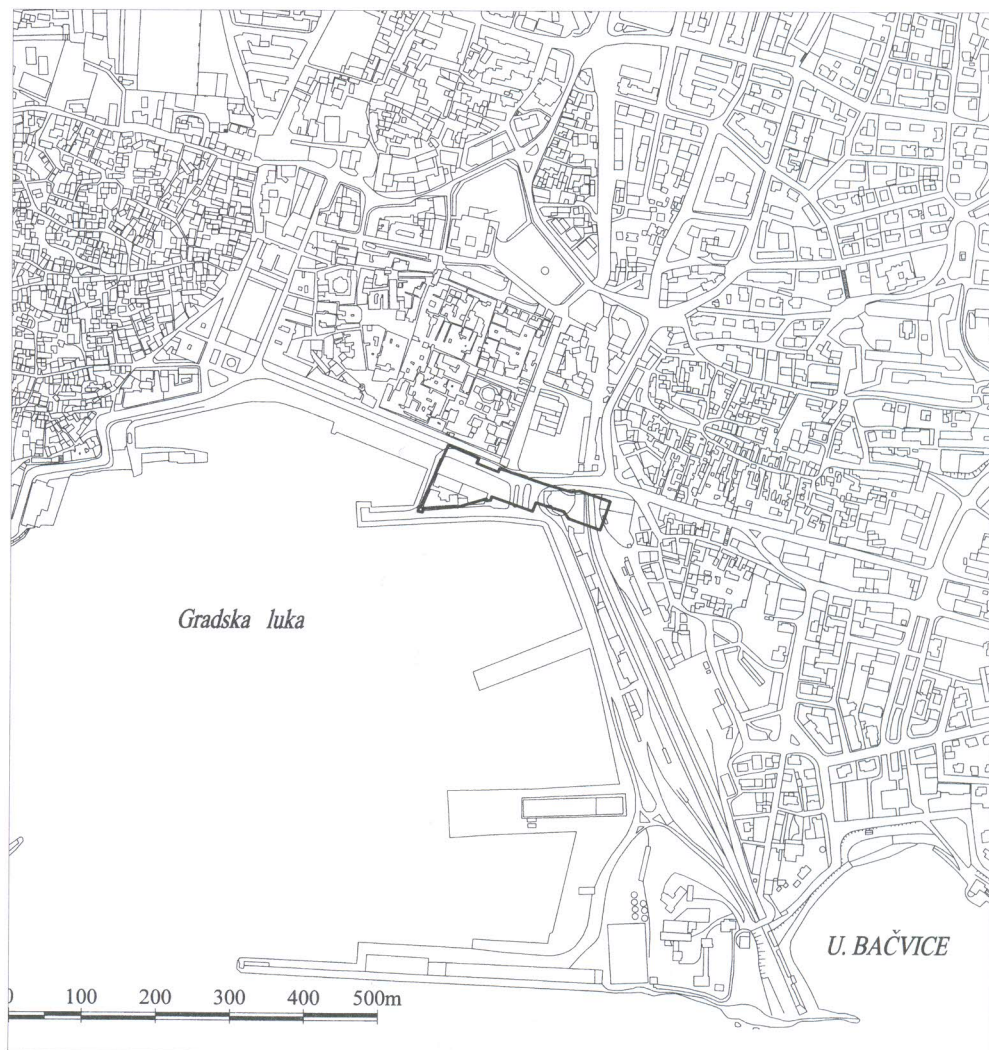
NEW UNDERSTANDING OF THE LAZARETTO IN SPLIT FROM THE DRAWINGS OF NAPOLION ERAUT

Summary

The history of Split was marked by three events which determined its future: at the beginning of the 4th century the retirement of the Roman emperor Diocletian who came to live in the palace built for him near the Roman town of Salona; the transfer of the archbishopric to Split after the demolition of Salona in the 7th century; and finally, the establishment of the Lazaretto in Split at the end of 16th century following the visionary idea of Daniel Rodrigo. This last event had multiple consequences for the town.

The Lazaretto was a trading place where two inseparable functions took place: trade exchange and quarantine of goods and people to prevent the plague epidemic. Its significance for the trade exchange on the Mediterranean grew quickly during the first half of the 17th century. Venice gained substantial benefit from this and consequentially was very much interested in protecting Split in such an insecure political situation of the time. A system of bastion fortifications around the city was agreed to be built as to protect it despite the many disadvantages of the town's geographic position regarding the 17th century art of fortification. These disadvantages were described by Napolion Eraut in his description of Split in 1862.

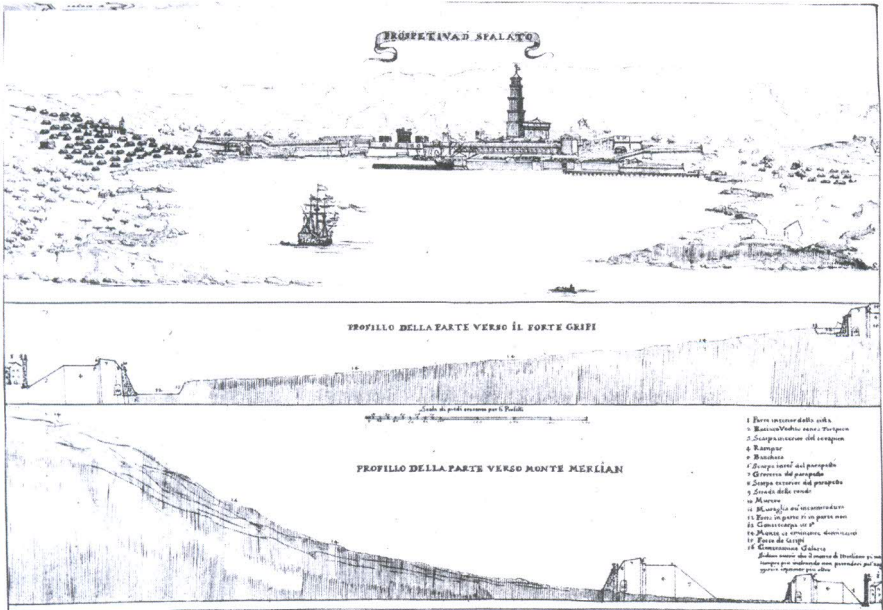
The fortifications enclosed the Lazaretto within the city walls. It was previously situated outside the walls and caravans with potentially dangerous goods entered the Lazaretto directly, without any contact with the town. After the bastions had been built, the situation was different and caravans passed through the inhabited area. This caused great danger for plague epidemics. This is why a separate access in form of a pier was built on the southern side of the Lazaretto complex as shown on Eraut's drawings. This paper shows this unknown phase of the appearance of Split and the Lazaretto.

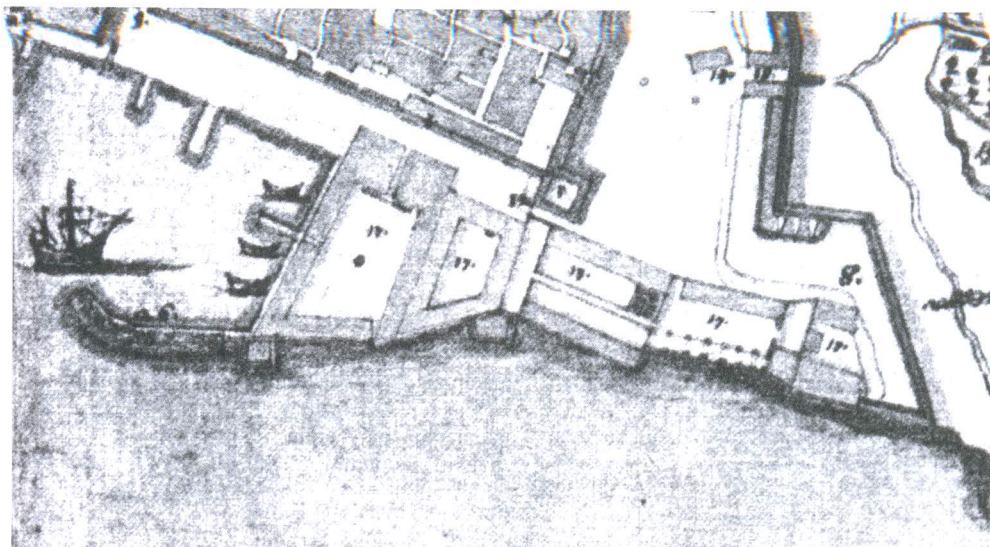
Prikaz površine lazareta na današnjem planu Splita, crtež S. Perojević 2006.

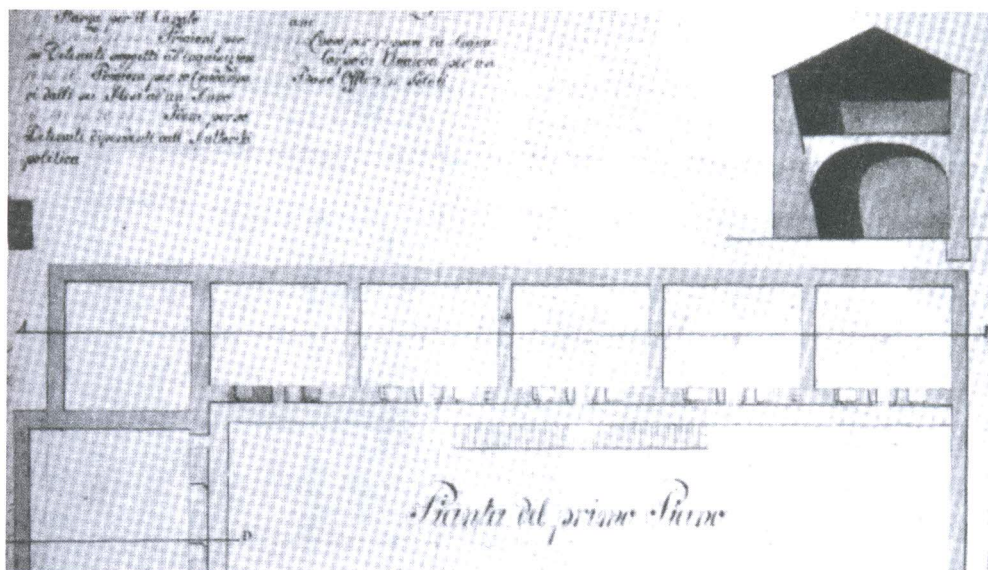
*Tlocrt Splita N. Erauta iz 1682. godine,
A. Sartori: Spalato rinascimentale: la fortezza e la città dal sec. XV al sec. XVIII*

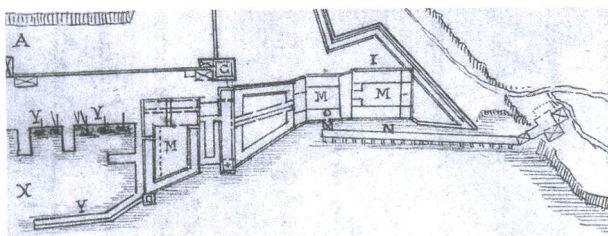
*Veduta Splita N. Erauta iz 1682. godine,
A. Sartori: Spalato rinascimentale: la fortezza e la città dal sec. XV al sec. XVIII*

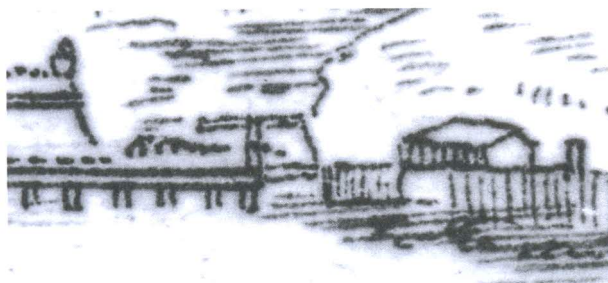
Detalj Santinijevog nacrtu Splita iz 1666. godine,
D. Kečkemet: Mapa crteža dalmatinskih gradova ing. Josipa Santinija

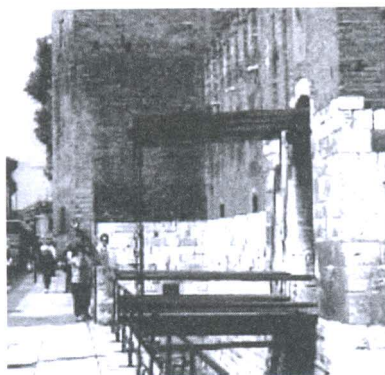
Detalj sa Zavoreovog nacrtu dijela lazareta,
D. Kečkemet: Prilozi opisu i povijesti splitskog lazareta

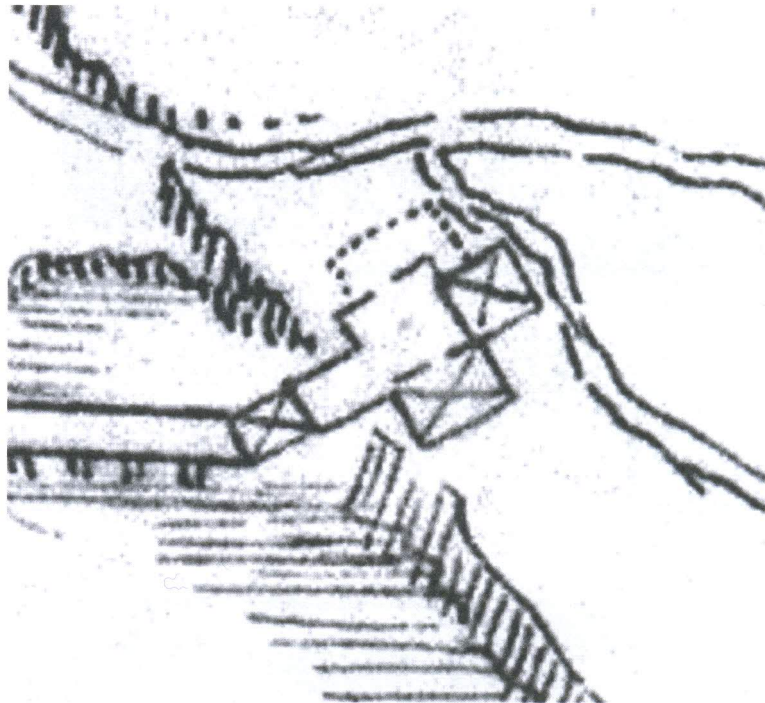
Detalj tlocrta Splita s prikazom lazareta N. Erauta iz 1682. godine, A. Sartori: Spalato rinascimentale: la fortezza e la città dal sec. XV al sec. XVIII

Detalj istočnog kraja gata s pokretnim mostom s vedute Splita N. Erauta iz 1682. godine, A. Sartori: Spalato rinascimentale: la fortezza e la città dal sec. XV al sec. XVIII

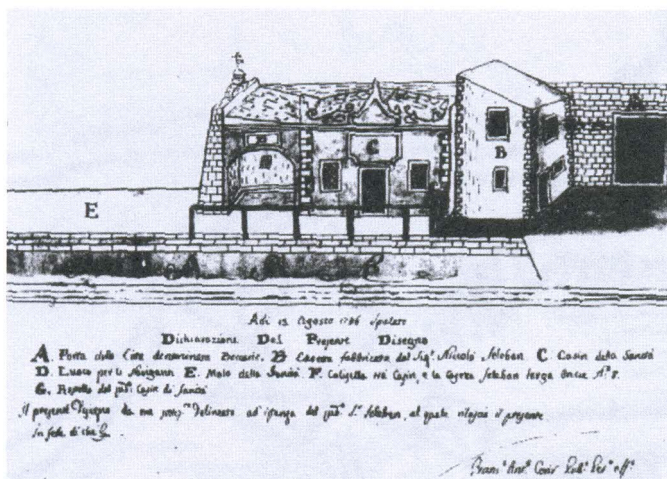
Fotografija pokretnog mosta sa Castelvecchio iz Verone, snimila: K. Marasović

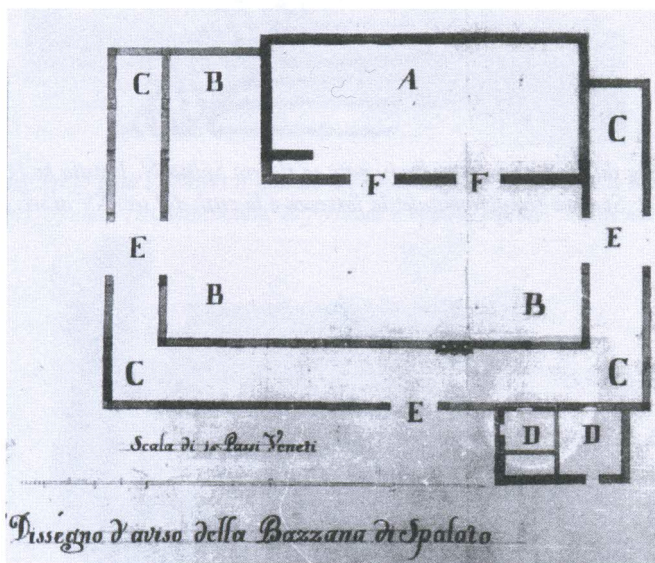
Detalj građevnog sklopa na istočnom kraju gata sa tlocrta Splita N. Erauta iz 1682. godine, A. Sartori: Spalato rinascimentale: la fortezza e la città dal sec. XV al sec. XVIII

Crtež bazane na tlocrtu Splita N. Erauta iz 1682. godine, A. Sartori: Spalato rinascimentale: la fortezza e la città dal sec. XV al sec. XVIII

Nacrt Zdravstvenog ureda, A. Duplančić, Prilog poznavanju luke i pomorstva Splita u 18. i 19. stoljeću

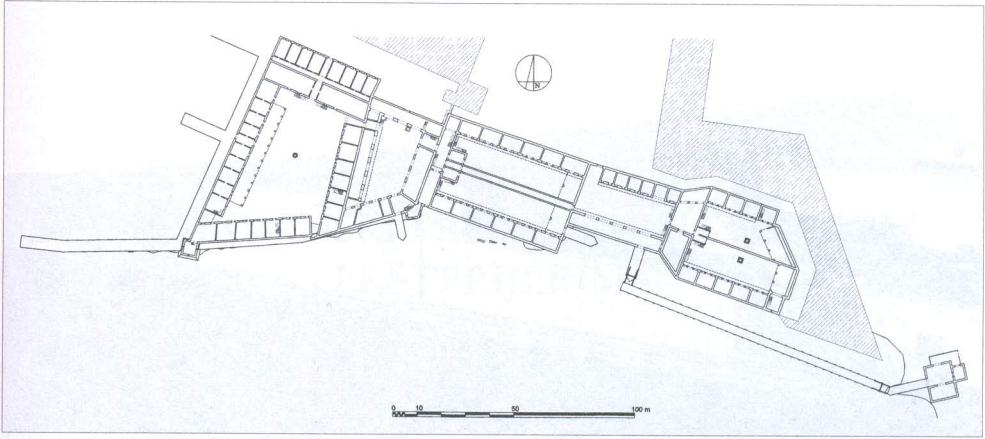

Tlocrt splitske bazane, D. Kečkemet: Zaštita od epidemija u Splitu

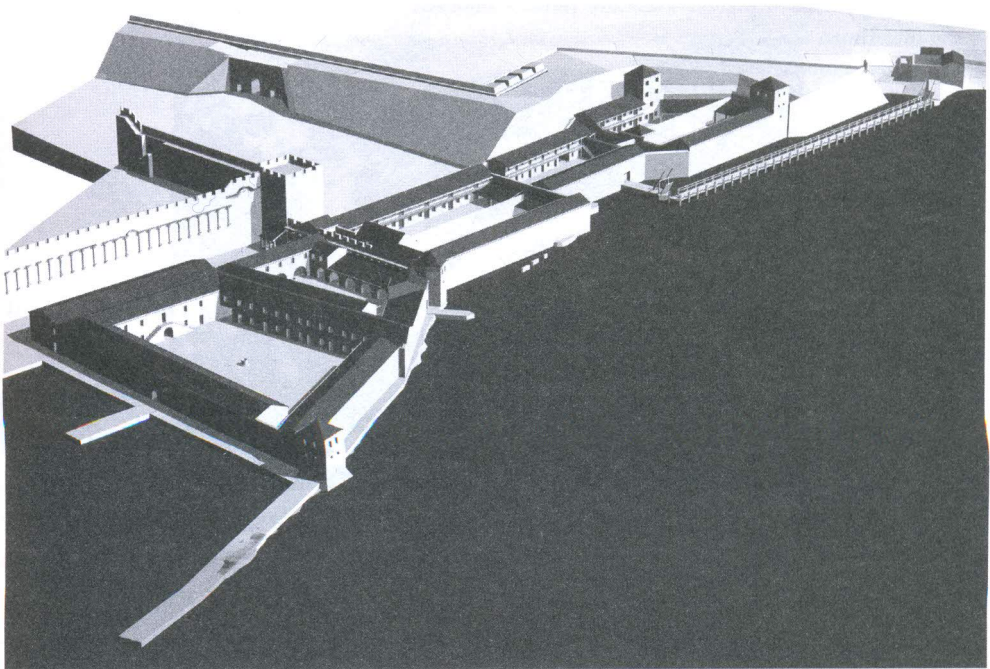

Detalj zapadnog kraja gata s vedute Splita N. Erauta iz 1682. godine, A. Sartori: Spalato rinascimentale: la fortezza e la città dal sec. XV al sec. XVIII

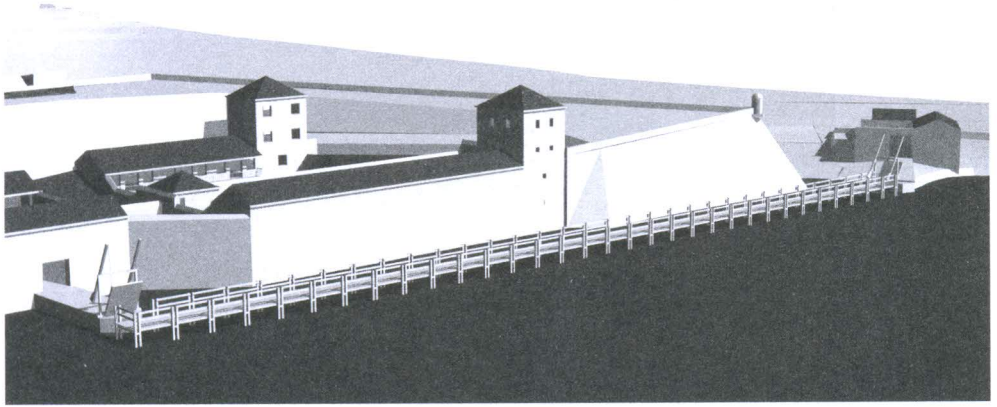

Tlocrt prizemlja lazareta, stanje 1682. godine, autor: S. Perojević, 2001.

Perspektivni prikaz lazareta, stanje 1682. godine, autor: S. Perojević, 2001.

Perspektivni prikaz gata izgrađenog u moru ispred lazareta, autor: S. Perojević, 2001.

Fotografija reljefa s prikazom mletačkog lava koji se čuva u Muzeju grada, A. Duplančić, Mletački lavovi u Splitu